

ÁRKÁD PÁSZTORY - O SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ

Ciprian-Emanuel HONCA

Abstract: *This article comprises a short biography of one of the most interesting personalities of the Sătmar county in the XIX-XX centuries – the basilian monk Árkád Pásztor. As the subject wasn't studied before, for this research we used mostly epoche press articles and archive sources. The study compiled the few information about Pásztor's family and his childhood, his acceptance in the Monastic Order of Saint Basil the Great, his monachal path, the controversies in which he was involved, his arrival at the Bixad monastery, his excommunication, the acceptance of the Pope of Pásztor being a monk outside the order, about his welt and proprieties, the religious community he founded in Tur city in Oaş Land, his many trials (with his former order, the schismatic trial) and also the accusation of being a Russian spy during the First World War. Putting Pásztor's life in the middle of the research, the study also concerned with many important events in the XIX-XX centuries such as the awakening of the national feelings of the minorities living in former Austro-Hungary, the assimilation politics of the Hungarian Government, the foundation of the Hungarian Greek-Catholic Eparchy of Hajdudorog, The Ruthenian Schismatic Trial, the peasants emigration in the United States of America, the burst of the First World War. Through this study we identified the most unknown aspects of Pásztor's life and we filled it with information discovered by our research. The research is not over yet, it continues even now, this text reflecting just parts of the current stage of our work.*

Keywords: *Árkád Pásztor, Greek-Catholicism, Basilian Order, Mukacevo Eparchy, Gherla Eparchy, Hajdudorog Eparchy, Sătmar County, Oaş Land, Ruthenians, Austro-Hungary, XIX-XX centuries, Bixad monastery.*

Árkád Pásztor a fost un călugăr greco-catolic din Ordinul Sfântul Vasile cel Mare¹, o personalitate marcantă a timpului său, atipică, a cărui viață nu a fost lipsită de controverse.

S-a născut la 17 octombrie 1844² în Lunca la Tisa, comitatul Maramureș și a primit numele Sándor. Părinții lui au fost János Pásztor și Borbála Juhász. Conform unui articol de presă, tatăl a fost *învățător și om cu stare din Maramureș*, care și-a folosit averea în scopuri naționaliste (maghiare) în contextul izbucnirii revoltei din 1848, când s-a și înrolat ca *honvéd*³. În

¹ Certificatul de sfințire se află în original în Arhiva Episcopiei greco-catolice de Hajdudorogh.

² Görög Katolikus Püspöki Levéltár (în continuare GKPL) I-1-a. 930/1916, apud Csaba Endrédi, *Nehézségek és konfliktusok a Hajdudorogi Egyházmegye alapításának időszakában*, Értekezés a doktori fokozat érdekében a Történelemtudományok tudományágban, Készult a debreceni Történelem és Néprajz Doktori Iskolája Történelem programja keretében és a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg, 2015, p. 101.

³ *Szatmár és Vidéke*, nr. 17, Carei, 23 aprilie 1907, p. 3.

articol se mai spune că nu s-a mai însănătoșit în urma rănilor suferite, murind în 1852. Mama lui a fost educatoare în Sighetu Marmăției și, pe urmă, în Vișeu de Sus⁴. Din certificatul de botez reiese că nașii lui au fost Bazil Rusznák și Mária Nyegre, iar preotul care l-a botezat a fost Gergely Berlányi⁵. Avem informații și despre un frate al călugărului, Péter Pásztor, care a fost tâmplar și a murit la 21 septembrie 1911. Pásztor făcea parte dintr-o comunitate ruteană⁶ din Maramureș, dar după cum vedem, maghiarizată. Familia vorbea totuși și dialectul rutean.

Rămâne un mare semn de întrebare dacă viitorul călugăr a absolvit sau nu un gimnaziu. În necrologul acestuia din *Görög Katolikus Naptár* apare că a terminat gimnaziul și, după aceea, a intrat în ordinul bazilian⁷. Dintr-un alt articol reiese că ar fi studiat la piariștii din Sighetu Marmăției⁸. Într-un document semnat chiar de Pásztor, acesta avea să declare că nivelul de studii avut este cu totul nerelevant. Pregătirea sa intelectuală nu a fost însă cu nimic mai prejos decât cea a colegilor săi, așa încât ordinul nu s-a făcut de răs cu el⁹. Conform presei radicale de stânga, acesta nu a absolvit vreun gimnaziu¹⁰. Ca fiind cu totul neșcolit încearcă să-l prezinte un articol din *Szabadgondolat* din 1913: „fochist la grofii Mailáth, după care a ajuns la călugării din Máriapócs ca ajutor de bucătar și în timpul liber a învățat arta literelor”¹¹. Lipsa educației o exploatează și episcopul Gyula Firczák atunci când încearcă să îl pună într-o lumină proastă în fața cardinalului Gotti¹². Totuși, într-o declarație, Pásztor susține că are gimnaziul absolvit, doar că documentele doveditoare au ars într-un incendiu, la mănăstirea Bixadului¹³. Cert este că, după ce a acces în ordin, a urmat teologia timp de doi ani, în 1864¹⁴ și 1865¹⁵, la Máriapócs.

A fost sfințit ca monah în 1870, la Mukacevo. După sfințire, este repartizat, pe rând, în multe mănăstiri, având diferite funcții. Ajunge, într-un final, la mănăstirea Máriapócs, cea mai importantă mănăstire a ordinului și un important loc de pelerinaj, fiind renumită pentru Icoana Maicii Domnului, făcătoare de minuni. Trei dintre Șematismele Episcopiei de Mukacevo îl amintesc pe monah acolo: în cel din 1878 apare ca ocupând funcția de vicar și de catehet¹⁶, în cel din 1881¹⁷ e menționat în poziția de cooperador parohial, iar în 1883 în cea de cooperador parohial și eclezial¹⁸.

În perioada petrecută aici și, conform unor surse, chiar mai devreme, monahul a reușit să își creeze un soi de renume în rândul poporului, prin profeții, vindecări miraculoase,

⁴ *Ibidem*.

⁵ GKPL-I-1-a-1916-930.

⁶ Ruteni, rusini, rusnaci-o comunitate de etnie slavă care a locuit în comitatele de nord ale Imperiului Austro-Ungar.

⁷ *A Görög Katolikus Magyarok Naptára*, II évfolyam, Hoffman és Kronovitz Könyvnyomdája, Debreczen, 1916, p. 190.

⁸ *Lovag Pásztor Árkád* în „Szatmárvármegye Cimjegyzéke és Naptára 1908 évre”, Szabadságajtó Könyvnyomda, Szatmár Németi, 1907, pp. 156-157.

⁹ *Hogy én miként kerültem a szerzetbe, hogyan végeztem a teológiát és milyen volt a műveltségem, teljesen közömbös. Tény az, hogy ezt a műveltségi fokot, amivel a többi szerzetes birt, én is elértem, hívón tehát az én befogadásommal csorba nem esett.*

¹⁰ Viktor Aradi, *Tanulmányok a nemzetiségi kérdés köréből. (A ruthén skizma – Pásztor Árkád – A hajdudorogi püspökség)* în „Huszadik Század”, 1913, pp. 263-276.

¹¹ Viktor Aradi, *A milliommossá lett „csodatevő” barát*, în „Szabadgondolat”, 1913, p. 300.

¹² *Quod personam ejus attinet, - eruditionem solummodo inferiorem habet, quia scholas solummodo elementares frequentarevat, s Theologiam vero post novitiatum in monasterio Maria-Pocsiensi via private et in lyceo Theologica Ungvariensi subierat.*, Archivio della Congregazione per le Chiese Orientale (în continuare ACCO). Fondo Ruteni, 734-31, Documento no.13597.

¹³ Magyar Nemzeti Levéltár (în continuare MNL).BM.K.149-1915-3-746.

¹⁴ *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Diocensis Munkácsiensis*, Unghvárini, Typis Caroli Jager, 1864, p. 239.

¹⁵ *Ibidem*, 1865, p. 227.

¹⁶ *Ibidem*, p. 370.

¹⁷ *Ibidem*, p. 275.

¹⁸ *Ibidem*, 1883, p. 275.

chiromanție și alte activități de acest gen. Era căutat de sute de mii de pelerini și se bucura de un statut de sfânt. Alții îl contestau și îl denigrău, considerându-l vraci, vrăjitor sau șarlatan. Nu sunt puține sursele care spun că monahul nu avea pretenții financiare în schimbul acestor servicii. Nu refuza însă dacă cineva lasă benevol o donație. Sumele importante rezultate astfel i-au atras călugărului antipatii. Cei care îi contestau calitățile puneau minunile pe seama a tot felul de tertipuri, precum folosirea luminii cinematografice de magneziu atunci când pretindea că interacționează cu sufletele morților¹⁹, sau utilizarea unor cortine din spatele cărora apăreau la comandă Sfânta Fecioară Maria, Sfântul Iosif, Arhanghelul Gabriel²⁰.

După perioada petrecută la Máriapócs, Árkád Pásztorly a îndeplinit funcția de egumen în mănăstirile Kis-Berezna²¹ și Bixad²². Trecerea sa de la Máriapócs la Kis-Berezna s-a produs în urma unui scandal cu ecou destul de mare. De-a lungul timpului, împotriva călugărului au fost formulate plângeri repetate, care au culminat, în 1885, cu un denunț de avergură făcut de medicul András Jósa. Călugărul a fost acuzat de vrăjitorie și de manipularea poporului. Nu cunoaștem, deocamdată, multe amănunte despre acele evenimente, dar, datorită unor documente de arhivă și articole de presă din epocă, știm deznodământul: călugărul Pásztorly a fost expulzat de pe teritoriul comitatului Szabolcs.

Într-o scrisoare deschisă a notarului Gyula Horváth, trimisă redacției ziarului *Nyirvidék* la 19 ianuarie 1906, se amintește de expulzarea lui Pásztorly în anii '80. Notarul susține că el însuși, în prealabil, l-a denunțat de 3 ori la vicecomitele János Zoltán, măsuri luându-se însă abia în 1885²³. Într-un alt articol, din 1893, András Jósa se plânge de faptul că poporul este foarte superstițios și că apelează deseori mai degrabă la așa-zii vraci, decât la medici. În acest sens, îl dă exemplul pe monahul bazilian; medicul susține că deși aparent s-a reușit pedepsirea acestuia (prin constrângerea lui să părăsească zona), în fapt, el și-a continuat activitatea într-o altă mănăstire, dintr-un alt comitat²⁴. În 1912, în ziarul sătmărean *Új Szatmár* s-a publicat un șir de articole foarte critice la adresa activității călugărului. Într-unul dintre ele, autorul anonim citează *un renumit medic din comitatul Szabolcs*. Acestuia din urmă, se zice în text, încă de pe vremea când era un simplu medic în localitatea Kalló, a început să i se pară suspectă activitatea monahului, la care recurgeau contra cost, *pentru vindecare și mântuire*, până și calvini și luterani. Nedorind să îi sporească lui Pásztorly reputația printr-un denunț, medicul a cerut ajutorul egumenului mănăstirii, Máté Mikita, pentru a *scapa comitatul de acest frate celuitar*²⁵. Despre demersurile medicului vorbește și un document păstrat la Esztergom (o corespondență între bazilianul Joachim Homa și arhiepiscopul Csernoch), care conține un raport amănunțit despre Pásztorly. Printre altele, Homa declară acolo că monahul a părăsit comitatul în urma unei plângeri a medicului dr. András Jósa²⁶.

Din acea perioadă datează însă și petiția semnată de sute de credincioși, prin care se cerea intervenția vicarului de Hajdudorogh pentru repunerea monahului în funcție (Hajdudorogh era pe atunci un vicariat, primind statutul de episcopie abia în 1913). Textul relevă devoțiunea solidă a acelor oameni față de Pásztorly. Acesta este descris astfel: *podoaba comunității și a ordinului [...], cum toți credincioșii l-au cinstit, a câștigat atât ordinului precum sieși, a cumpărat*

¹⁹ Imre Csécsy, *Ukrajnától – Máramarosig* în „Nyugat”, nr. 3, 1914.

²⁰ Viktor Aradi, *A milliomossá...*, p. 300.

²¹ *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Diocensis Munkácsiensis*, Unghvárini, Typis Josephi sen. Fésüs, 1888, p. 176.

²² *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Diocensis Munkácsiensis*, Unghvárini, Typis Typographiae Bartolomaei Jager, 1896, p. 198.

²³ *Nyirvidék*, nr. 3, Nyiregyháza, 21 jan. 1906, p. 4.

²⁴ Jósa András, *Egéségyi dolgok*, în „Meléklet a „Nyirvidék” 1893 15-ik számához”, nr. 15, Nyiregyháza, 9 apr. 1893, p. 2.

²⁵ *Új Szatmár*, nr. 181, Satu Mare, 3 nov. 1912, pp. 2-3.

²⁶ *Primási Levéltár* (în continuare PL). Cat. 23. 6299/1917. Homa Joachim bazilita tartományfőnök levele Pásztorly Árkádról és tévékenységéről, apud Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 104.

plăcerile lumefști doar comunității, a trăit pentru ordin [...] fără vreo deosebire religioasă a slujit omenirea, căruia i-a fost doctor spiritual și trupesc, învățăturile și sfaturile le-a dat gratis, niciodată nu a pretins ceva în schimb, ci le-a îndeplinit gratis, din iubire pentru popor...²⁷

Din 1885, Pásztor devine egumen la mănăstirea Kis-Berezna, în comitatul Ung. Acolo a petrecut 5 ani. Din sursele pe care le avem reiese că starea mănăstirii era deplorabilă. Erau necesare investiții masive pentru renovări, dar existau și foarte multe datorii²⁸. Scrisoarea Provincialului Joachim Homa, pomenită deja, arată că monahul a reușit totuși să renoveze biserica și mănăstirea, pe care, la plecare, le-a lăsat în condiții excelente. Ea scoate în evidență, de asemenea, că lăcașul a devenit un loc de pelerinaj intens vizitat, căutat de adepți ai călugărului din toată țara. În încheiere, documentul evidențiază și faptul că donațiile credincioșilor nu au fost înregistrate, Pásztor luând la plecare sa de acolo toți banii cu el²⁹.

În 1890 s-a decis mutarea călugărului la Mănăstirea Bixadului, în comitatul Satu Mare. Egumenul de acolo decedase de curând, funcția devenind vacantă. Având în vedere că starea mănăstirii din Bixad era similară cu a celei din Kis-Berezna, ordinul a considerat utilă mutarea lui Pásztor acolo, în speranța că va reuși să restaureze lăcașul și să-i plătească datoriile. Este de remarcat faptul că, în documentele emise de ordin, Pásztor apare ca solicitant al mutării acolo, cu angajamentul că va obține rezultate comparabile cu cele de la Kis-Berezna. În unele declarații ale monahului însă, se susține că ordinul l-a rugat să meargă la Bixad pentru a încerca o reformare a lăcașului³⁰.

La Bixad, Pásztor a petrecut zece ani, din 1890 până în 1900. A avut multe realizări pe plan economic, reușind să achite toate datoriile mănăstirii, să rezolve problemele de structură ale lăcașului și ale anexelor și, de asemenea, să construiască noi edificii. Ne stau la dispoziție articole de presă în acest sens. În primii doi ani, noul egumen s-a ocupat de restaurarea bisericii mănăstirii. Ziarul *Budapesti Hirlap* oferă detalii și anunță că lăcașul, restaurat complet, urmează să fie resfințit. La slujba de sfințire a asistat și canonicul de Gherla Sándor (Alexandru) Erdőss, precum și o delegație formată din mulți preoți ruteni din Maramureș³¹.

În 1896, cu ocazia împlinirii a 1000 de ani de la înființarea Regatului Maghiar, egumenul a ridicat un *frumos stâlp comemorativ*, ornamentat cu secvențe alegorice, între care se remarcă aceea cu Sfântul Ștefan predând coroana Ungariei regelui Franz Josef și reginei Elisabeta. Slujba de sfințire a fost oficiată de episcopul romano-catolic de Satu Mare, Gyula Meszlényi, invitat de marcă fiind comitele suprem Béla Simontsits. Acesta din urmă a fost așteptat la gara din Orașu Nou de preotul reformat György Szél, iar la Negrești Oaș, în fața unui banderiu și a unei mase mari de locuitori, de preotul greco-catolic Atanasie Demian. Parohul unit a ținut un discurs de întâmpinare în care a susținut că românii oșeni, la fel ca și strămoșii lor, sunt copii loiali ai patriei maghiare, pe care o iubesc și o vor iubi sincer pe veci. După acestea, sub îndrumarea prim-pretorului Géza Szuhányi, comitele, însoțit de banderiu, a plecat la Bixad. Acolo, de asemenea, în diferite puncte ale comunei, a fost întâmpinat de o persoană delegată. Astfel, la băi, l-a așteptat medicul Gedeon Ecsedy, în centru, notarul Miklós Kiss, iar la mănăstire, egumenul Árkád Pásztor³².

În același context al „mileniului”, egumenul a construit și o capelă, pe care a sfințit-o la 5 iunie 1896. De data aceasta, slujba de sfințire a fost celebrată chiar de egumen, ajutat de călugărul Kelemen (Clemente) Gavriș³³. În capela nou construită, închinată Sfintei Fecioare

²⁷ GKPL IV-3. 46/1885., apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 103.

²⁸ Atanasie Maxim, *Memorii*, Ed Scriptorium, Baia Mare, 2009, (datate: iulie 1951 - februarie 1952), manuscris olograf în două caiete cu linii, format A5, p. 25.

²⁹ PL Cat. 23. 6299/1917, apud. Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 106.

³⁰ Csaba Endrédi, *op.cit.*, p. 106.

³¹ *Budapesti Hirlap*, nr. 194, Budapesta, 14 jul. 1892, p. 6.

³² *Budapesti Hirlap*, nr. 180, Budapesta, 2 jul. 1896, p. 5.

³³ *Budapesti Hirlap*, nr. 160, Budapesta, 11 jun. 1898, p. 9.

Maria, știm că s-a ținut în același an, la 20 septembrie, cu ocazia sărbătorii Sfânta Mărie Mică, slujba solemnă la care au participat aproximativ 5.000 de suflete³⁴.

La 18 august 1898 a avut loc un incendiu care a distrus aproape în totalitate clădirea mănăstirii³⁵, iar egumenul s-a angajat să o refacă³⁶. Sfințirea ei a fost anunțată pentru data de 5 august 1900³⁷. Slujba a fost oficiată de canonicul de Mukacevo Emmanuel Fejér³⁸. Refacerea clădirii a costat aproximativ 100.000 de forinți, iar la masa festivă au fost invitați aproximativ 300 de persoane. Prim-ministrul Kálmán Szél și soția acestuia au fost rugați să accepte (și au acceptat) calitatea de *părinți simbolici* ai lăcașului. Deoarece nu au putut participa la eveniment, au fost reprezentați de comitele suprem, groful Béla Hugonnay³⁹. Momentul festiv a fost însă și umbrit de un incident neplăcut, preotul greco-catolic din Târșolt, Eugen Dredean, fiind agresat și lovit de doi maghiari. Se pare că preotul ar fi ieșit nervos din sala de mese atunci când a auzit că se intonează imnul Ungariei, iar acest comportament i-ar fi deranjat pe unii meseni, mai patrioți⁴⁰.

Ajuns într-o mănăstire înglodată în datorii și cu construcții care necesitau intervenții iminente, Árkád Pásztor a reușit, deci, să rezolve rapid ambele probleme. Un articol de presă sugerează existența unui secret în spatele acestui succes: *Se spun povești de către cei care s-au întors de la sfințirea mănăstirii din Bixad, despre festivismele pe care le-au găsit acolo și toți se întreabă, involuntar, de unde vine acea mulțime de bani, din care s-a organizat. Păi, dacă veni vorba, domnul Árkád Pásztor, egumenul din Bixad ne-ar face tuturor un mare favor dacă ar face cunoscut secretul facerii banilor. Ne-ar prinde bine tuturor o astfel de știință*⁴¹.

Adevărul este că Ordinul bazilian era pe atunci în declin. Conform lui Athanasius Pekar, ramura din Transcarpatia nu număra nici 40 de călugări la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar noviciatul era gol de două decade⁴². Papa Pius al IX-lea, după ce a ordonat o vizită apostolică în toate mănăstirile baziliene în anul 1852⁴³, a hotărât să inițieze o reformă în ordin, cu concursul călugărilor iezuiți⁴⁴. Totuși, în Transcarpatia acest lucru nu s-a realizat, guvernul asimilaționist maghiar nedorind să ajute monahii ruteni. Pe lângă faptul că erau puțini, același Pekar remarcă faptul că acestora le lipsea și zelul și spiritul apostolic și *nu erau în stare să se ocupe nici de administrația propriilor mănăstiri*⁴⁵. Atanasie Maxim își aduce aminte de primele sale impresii după ce a acces în comunitatea baziliană și afirmă că aceștia duceau o viață *liberă sau prea libertină*, neavând nicio obligație și, în afară de organizarea a una sau două pelerinaje pe an, nu făceau nimic⁴⁶. Tot Maxim amintește că Sinoadele Provinciale ale Ordinului se țineau de obicei la Máriapócs, tocmai pentru că celelalte mănăstiri, fiind prost administrate, nu își permiteau financiar să organizeze astfel de evenimente, care durau 4 sau 5 zile⁴⁷. Într-un document păstrat la Nyiregyháza, Pásztor spune despre colegii săi că tânjeau doar după viața bună,

³⁴ Szamos, nr. 77, Satu Mare, 24 septembrie 1899, p. 3.

³⁵ *Heti Szemle*, nr. 32, Satu Mare, 8 aug. 1900, p. 3.

³⁶ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 19, Carei, 7 maj. 1899, p. 5.

³⁷ *Heti Szemle*, nr. 31, Satu Mare, 1 aug. 1900, p. 5.

³⁸ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 32, Carei, 5 august 1900, p. 3.

³⁹ *Pesti Hirlap*, nr. 217 Budapesta, 8 aug. 1900, p. 9.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Melléklet az 1900 évi 33 számához*, Szatmár és Vidéke, Satu Mare, 14 aug. 1900.

⁴² Athanasius B. Pekar, *Basilian Reform in Transcarpathia* în „*Analecta Ordinis S. Basilii Magni*”, vol. 13, Roma, 1971, p. 145.

⁴³ Despre vizita apostolică vezi Athanasius B. Pekar, *Documents Concerning the Apostolic Visitation of the Basilian Fathers in Transcarpathia*, în „*Analecta Ordinis S. Basilii Magni*”, vol XIII, Roma, 1988, pp. 306-356.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 147.

⁴⁶ Atansaie Maxim, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁷ *Ibidem*.

de restul nepăsându-le⁴⁸. Și Csaba Endrédi subliniază faptul că printre aceștia *rigoarea a slăbit, călugării au devenit oameni de lume, s-a răspândit printre ei delăsarea și indiferența*⁴⁹. Vedem și că provincialul Joachim Homa a cerut ajutorul iezuiților maghiari în vederea realizării unei reforme, dar aceștia l-au refuzat, spunând că ordinul nu are cum să supraviețuiască în Ungaria⁵⁰. Ca urmare a unei administrări proaste, egumenii se împrumutau și înglodau mănăstirile în datorii, ca, în final, să asiste la părăginierea acestora.

Nu același lucru s-a întâmplat și cu mănăstirile în care a funcționat Pásztor. După cum am arătat, aureola de om sfânt atrăgea numeroși pelerini în mănăstirile în care acesta activa, iar donațiile lor erau pe măsură. De acest fapt a încercat să profite ordinul, mutându-l pe Pásztor în mănăstirile cu cele mai mari probleme, în încercarea de a le redresa din punct de vedere economic. Pásztor a acceptat aceste mutări și fiindcă, de fiecare dată, i s-a oferit funcția de egumen, adică rolul de conducător al obștii monahale.

După experiența de la Máriapócs, de unde a plecat alungat, monahul a înțeles că nu este suficientă simpatia poporului, dacă cei din administrația comitatului sunt împotriva lui. De aceea, o dată instalat într-o nouă mănăstire, a încercat, pe cât posibil, să intre în grațiile liderilor comitatensi. Din păcate, nu deținem multe informații despre timpul petrecut de acesta la Kis-Berezna. Din perioada petrecută la Bixad însă, sunt. Viktor Aradi oferă un important detaliu: *Pásztor și-a învățat lecția din tristele experiențe cu autoritățile din Máriapócs și acum primul lucru pe care a știut că trebuie să-l facă a fost să câștige simpatia autorităților sătmărene. De aceea a organizat mese somptuoase la mănăstire care curând a devenit locul preferat al elitei lor. Viața din Bixad a prins răsunet, mesele somptuoase, vinurile alese, dărnicia noului egumen au prins în rândul domnilor [...]*⁵¹. Provincialul Joachim Homa la rândul-i, în epistola mai sus menționată, arată că egumenul, pentru a nu repeta „episodul Máriapócs”, s-a îngrijit să aibă cele mai bune relații cu oficialitățile comitatului⁵².

Dacă monahului i-au ieșit socotelile și a ajuns în raporturi bune cu oficialitățile comitatense, cele cu propriul ordin și cu episcopul de care aparținea mănăstirea centrală a ordinului, cea de la Mukacevo, au devenit tot mai reci. Alegerile de egumeni se făceau tot la trei ani, iar în 1893, lui Pásztor i s-a stabilit ca loc de slujire mănăstirea Csernekhegy, unde urma să funcționeze ca simplu călugăr. Acest episod e relatat atât de Viktor Aradi⁵³, cât și de un articol din ziarul *Unirea*⁵⁴. În ambele texte se subliniază faptul că, după această pierdere, fiind deja în relații bune cu oficialitățile comitatense, monahul a reușit, prin intervenția lor, să rămână la Bixad.

⁴⁸ *Ellemben az is tény, hogy a melyik zárdába én kerültem, annak vagyoni viszonyait mindig rendbe hoztam, mert a munkát mindig szerettem és igyekeztem hasznára lenni a szerzetnek, míg a rendtársak a kvaterkázást és az ezzel járó könnyű életet kultiválták, aminek én barátja soha nem voltam.*

⁴⁹ Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 105.

⁵⁰ Athanasius B. Pekar, *Basilian...*, p. 150.

⁵¹ Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

⁵² *Este lucru știut că i-a reușit acest plan pe vremea grofilor Hugonnay, Kristóffy și László Nagy, doar că aceasta l-a costat foarte mulți bani. Pe lângă asta i-a mărit prestigiul vizitele unor membri ai unor familii catolice de notorietate (grofii Hugonnay, Vécsey) care respectau preotul înțelept și cu o viață exemplară.; PL. Cat. 23. 6299/1917. Homa Joachim bazilita tartományfőnök levele Pásztor Árkádról és tevékenységéről, apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 106.*

⁵³ Șefii ordinului priveau îngrijorați activitatea călugărului lor și când i s-a terminat ciclul de trei ani de egumenie nu a mai fost reales. Doar că acum avea deja prieteni suspuși care au intervenit pentru el: prim-pretorul *Kálmán Papp*, notarul *Bertalan Privigyey*, „birăul” *János Finta* și directorul economic *Károly Majos* au organizat o comisie care a apelat la episcopii de Gherla și Mukacevo și a intervenit ca Pásztor să rămână în continuare la Bixad, Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

⁵⁴ *Nagyságos Pásztor Árkád, fostú igumenú la mănăstirea Bicsadului, nă fostú realesú de igumenú nici la Bicsadú nici la altă mănăstire, ci a fostú dispusú la Muncaciú ca simplu paterú, dar nu „Nagyságos» [...] Au dórú credeți, că acei „patrioți» nu voru fi in stare pentru unu „frate de principiu» alu loru a pune sub picioré chiaru și legile bisericesci? A djsu și sà apucatiú de lucru a câștiga pãrtinirea „prietinilorú sei patrioți»[...] ; Unirea, Főe bisericescã-politicã, nr. 30, Blașiú, 14 iuliú 1894, pp. 228-229.*

În anul 1899 însă se deschide un proces disciplinar împotriva lui, cu urmări mult mai grave. Episcopul romano-catolic de Spiš (Szepes, azi în Slovacia) a trimis o petiție episcopului de Gherla Ioan Szabo, în care se plângea de comportamentul lui Pásztor. L-a acuzat pe acesta că are agenți în tot comitatul Spiš, care ademenesc poporul să-l caute la Bixad⁵⁵. Ierarhului unit de la Gherla, sub a cărui jurisdicție era mănăstirea Bixadului, i s-a cerut să înceapă o anchetă și să cerceteze fapta. Szabo a trimis însă mai departe petiția, la episcopul de Mukacevo, argumentând că Pásztor este călugăr basilian, iar basilienii sunt subordonați episcopiei de acolo⁵⁶.

Episcopul Firczák s-a conformat și a poruncit începerea anchetei. În timpul ei s-a descoperit că monahul a intabulat pe nume propriu proprietăți și terenuri, ceea ce contravine jurământului de sărăcie⁵⁷. Procesul s-a prelungit, așa încât la 1900, când au fost din nou alegeri de egumeni, Pásztor nu a mai putut candida, fiind sub anchetă disciplinară⁵⁸. A pierdut astfel statutul de egumen la Bixad și a fost trimis iar la mănăstirea Csernekhegy⁵⁹. De asemenea, a fost somat să renunțe imediat la toate bunurile trecute pe numele său și să le cedeze ordinului.

Din presă aflăm că, la auzul acestei sentințe, mai mulți locuitori din Oaș au scris o petiție, pe care au înaintat-o vicecomitelui. Cereau prin ea repunerea monahului în funcția de egumen⁶⁰. În 13 decembrie 1900, această petiție a fost citită în fața Adunării Comitatense⁶¹. Acolo s-a hotărât ca acel protest, semnat de nu mai puțin de 700 de persoane, să fie înmănat comitelui Hugonnay⁶². Marea majoritate a membrilor adunării au decis că Pásztor trebuie susținut. În același timp, ei au ținut să releve că acesta merită să primească recunoștința publică pentru multele acțiuni filantropice și patriotice pe care le-a săvârșit în comitat⁶³. Au fost însă și contestatari ai deciziei, printre care Constantin Lucaciu, fratele mult mai cunoscutului Vasile Lucaciu, care a arătat că administrația publică nu ar trebui să se amestece în ancheta unei instituții ecleziastice⁶⁴.

Contestarea anchetei episcopiei s-a făcut nu doar prin petiții oficiale, ci și prin scrisori trimise unor redacții de presă. Astfel, într-o scrisoare anonimă trimisă ziarului *Szatmármegyei Közlöny*, se spune că Pásztor este un adevărat părinte spiritual al zonei, care, dintr-o mănăstire pustie, a creat un înfloritor loc de pelerinaj. Autorului i se pare ciudat că monahul a fost înlăturat imediat după ce a dus la bun sfârșit lucrările de construcție⁶⁵. Se insinua că ordinul așteptase ca Pásztor să termine construcția inițiată pe cheltuială proprie, pentru ca apoi să scape de el. Alte surse susțineau că Victor Mihály de Apșa, mitropolitul greco-catolic român din Blaj, îl va repune pe acesta în funcție⁶⁶.

Toate aceste tentative nu au avut însă niciun efect. Inițial, Pásztor și-a acceptat sentința. A semnat un proces-verbal prin care renunța la averi și a plecat de la Bixad în noua mănăstire în care fusese repartizat. De acolo însă, la scurt timp, invocând unele probleme de sănătate, a cerut să fie lăsat să plece la băi, la Abbazia⁶⁷, pentru tratament. Numai că, odată ieșit din mănăstire, a plecat la Tur, pe una dintre moșiile achiziționate pe numele său, pe care ordi-

⁵⁵ Atanasie Maxim, *op. cit.*, p. 25.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Nagy választógyűlés Mária-Pócson!, în *Religio*, nr. 38, Budapest, 10 nov. 1900, p. 330.

⁵⁹ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p.108.

⁶⁰ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 49, Carei, 2 dec. 1900, p. 5.

⁶¹ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 50, Carei, 9 dec. 1900, p. 1.

⁶² Pesti Napló, nr. 343, Budapesta, 14 dec. 1900, p. 4.

⁶³ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 51, Carei, 16 dec. 1900, p. 2.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 47, Carei, 18 nov. 1900, p. 5.

⁶⁶ *Szatmár és Vidéke*, nr. 47, Satu Mare, 20 nov. 1900, p. 3.

⁶⁷ Atanasie Maxim, *op. cit.*, p. 25.

nul dorea să și le însușească⁶⁸. Deși a fost somat în mai multe rânduri să se întoarcă, Pásztor a declarat că nu consideră justă sentința și că a atacat-o la Sfântul Scaun. Până ce Roma nu avea să se pronunțe, nu se simțea obligat să se supună pedepsei date de Episcopia de Mukacevo. Episcopul Firczák nu a cedat în fața acestei atitudini a monahului. A rugat Provincialul Ordinului să-l someze să se întoarcă la Csernekhegy, iar după al treilea refuz, a dispus excomunicarea lui Pásztor, în anul 1902⁶⁹.

La câteva luni după acest deznodământ, pe adresa Episcopiei de Gherla a sosit decizia Congregației de Propaganda Fide. Prin scrisoarea cu nr. 14299, aceasta comunică faptul că îi va permite monahului să rămână călugăr în afara ordinului, cu obligația de a-și menține jurămintele de castitate (neapărat), de sărăcie (după posibilități) și de supunere față de episcopul local⁷⁰. Viktor Aradi consideră că această reușită se datorează relațiilor pe care monahul reușise să și le creeze la Roma, prin mită⁷¹.

După obținerea deciziei Congregației, Pásztor a continuat să locuiască pe moșia proprie, pe care o cumpărase, cu mai mulți ani în urmă, de la notarul Bertalan Privigyey⁷². Ea era situată în hotarul localităților Tur și Boinești, în Țara Oașului. Acea parte de hotar poartă și azi denumirea de *Toagul lui Pásztor*. Acolo, monahul și-a construit un conac, a continuat extinderea moșiei, prin noi achiziții, ajungând, într-un final, să dețină o proprietate de aproximativ 2.000 de holde, pe care a adus coloniști ruteni și slovaci⁷³.

Atanasie Maxim remarcă faptul că, în mod permanent, locuiau acolo 40-50 de persoane, care munciau în gospodărie și ca meseriași⁷⁴. Acești coloniști nu erau doar simpli muncitori, ci și adepți ai călugărului. Ajunși acolo, ei și-au transformat în bani toate bunurile materiale și imateriale, pe care, ulterior, le-au donat monahului. În schimb, călugărul le-a garantat cazare, masă și îmbrăcăminte pentru tot restul vieții. S-a înfiripat în acest mod un soi de comunitate religioasă, care, potrivit lui Endrédi, *nu aparținea altcuiva decât conducătorului lor spiritual, călugărul Pásztor*. *Acolo au dorit să locuiască cu el pe moșie, ca prin îndrumările sale să trăiască o viață adevărată creștinească*⁷⁵. Viktor Aradi este de altă părere, văzând în acest grup niște sărmani înnebuniți [care] își transformă în finanțe toate bunurile și le donează lui Pásztor ca să fie transpuși în „creșterea slavei lui Isus”. *S-au așezat pe moșia acestuia, mănâncă în bucătărie și lucrează gratis pe moșia imensă, ale cărei hotare ajung astăzi până la Tur, Negrești Oaș, Boinești, Lechința, Trip, Bixad și Tuba*⁷⁶.

Cert este că, atât cu forța de muncă a comunității, cât și cu banii aduși de membrii ei, reședința monahului s-a transformat într-un centru economic și industrial. A construit acolo biserică și capelă, curie, școală de muzică pentru tinerii talentați⁷⁷, precum și ateliere pentru diferite meșteșuguri, precum: cizmărie, pantofărie, confecționat de curele, confecționat de căruțe, croitorie, ateliere de confecționat unelte agricole, care toate au adus un profit frumos, mai

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p.108.

⁷⁰ *Roma i-a aprobat să locuiască afară de Mănăstire și desfăcut de legăturile ce le avuse cu Ordinul Bazilian. Era obligat să-și aple un episcop, care să-l primească sub iurisdicția sa. Nu să știe, însă, să crede, că Episcopul romano-catolic de Satumare, Meszléngá, l-ar fi primit.*; Atanasie Maxim, *op. cit.*, p. 24.; GKPL I-1-a. 2370/1914, apud. Endrédi Csaba, *op. cit.*, p.109.

⁷¹ Și-a concentrat atenția pe stabilirea unei relații cât mai bune cu Scaunul papal. Zeci de mii trimitea anual la Roma, care, pe urmă, i-a câștigat multe simpatii. Fratele aproape analfabet a fost numit cămărar papal, cavalier al Sfântului Mormânt, astfel că *Pásztor s-a simțit în siguranță, în* Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

⁷² Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Atanasie Maxim, *op. cit.*, p. 26.

⁷⁵ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 119.

⁷⁶ Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

⁷⁷ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 124.

ales că materialele necesare proveneau din pădurea proprie și din roadele activității agricole desfășurate acolo⁷⁸. Dintr-un articol aflăm că Pásztor posedea la vremea respectivă chiar și tractor⁷⁹.

Călugărul a creat senzație și prin înființarea unei fanfare private, alcătuită din muncitorii săi. Un turist venit la băile din Valea Măriei – care a ținut să-și relateze în presă impresiile – pune moșia călugărului în rândul celor princiare și pomenea frumoasa fanfară găsită acolo, alcătuită din 5 persoane⁸⁰. Un alt turist, aflat de data asta la băile Bixad, amintește, de asemenea, fanfara călugărului⁸¹, același lucru făcându-l și Sándor Dénes, ziarist la Szamos, atunci când l-a vizitat pe monah la moșia acestuia, în vederea realizării unui interviu. Gazetarul avea să scrie următoarele: *În timpul mesei, când am fost sub găzduirea lui Pásztor, în zgomotul produs de batoză, de sunetul de ciocan din atelierul de rotărie sau din atelierul de fierărie, s-a auzit sunetul unui semnal din armată. Toagul a amuțit pentru o perioadă. Semnalul indica pauza de masă. Nu au trecut însă decât câteva clipe și curtea a răsunat de cântecele fanfarei, care întâi a început cu imnul și a continuat cu cântece maghiare. Pășind în curte mi s-a dat să văd o formație dintre cele mai originale, pe care nu o poți uita. Tenorul, absolvent de Conservator, a condus cântăreții compuși din slujitorii și meseriașii lui Pásztor. În fața fiecăruia stăteau cotele din care citea căruțașul, oierul, rotarul, batozarul, sculptorul personal al călugărului, fierarul și alți membrii din suita dânsului. Iar suita dânsului nu e compusă din sezonieri contractați de Sfântul Mihai, ci din membrii familiilor care fac parte din cercul lui Pásztor și care locuiesc pe viață în Toag⁸². Despre ei, în același articol se precizează cu nu consumă nici alcool, nici tutun.*

Femeile din comunitate participau, la rândul lor, la activitățile meșteșugărești, specializându-se în confecționarea produselor de *lucru manual*. Cu ocazia unei expoziții organizate la Satu Mare au fost expuse piese realizate de acestea, care au lăsat o impresie foarte bună. Un articol de presă a lăudat piesele superbe din lucru manual, covoarele din smirnă și hainele preoțești cusute cu aur. S-a remarcat atunci și macheta din aluminiu a unei biserici, realizată de sculptorul personal al lui Pásztor⁸³.

Cât privește noile preocupări ale lui Pásztor din vremea când a fost absolvit de atribuțiile călugărești, spre sfârșitul anului 1901 îl găsim implicat în politică. Presa anunța atunci începutul campaniei electorale pentru alegerea de deputați (campanie derulată între 2 și 11 octombrie), în cercul districtual Medieșu Aurit unul dintre candidații din partea liberalilor fiind Árkád Pásztor⁸⁴. Acesta și-a prezentat programul printr-o conferință ținută la Valea Măriei, la data de 22 septembrie, în fața unui public numeros⁸⁵. A pierdut însă alegerile în fața lui Gyula Szentiványi, acesta din urmă depășindu-l cu aproape 800 de voturi⁸⁶.

După acest eșec, simpatizanții monahului au început un război mediatic împotriva noului deputat, în timp ce Pásztor a contestat în instanță modul de organizare a alegerilor. Într-un articol este exprimată dezamăgirea prilejuită de rezultatul alegerilor, de înfrângerea lui Pásztor, locuitor de 10 ani în Țara Oașului, timp în care a dus o evlavioasă muncă naționalistă

⁷⁸ PL. Cat. 24. 291/1915. A sárospataki plébános vizsgálatának írásos anyaga a Pásztor vagyronról Csernoch János hercegprimás számára, apud Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 148.

⁷⁹ *Gazdák Lapja*, nr. 28, Satu Mare, 13 jul. 1906, p. 6

⁸⁰ *Szatmár és Vidéke*, nr. 32, Satu Mare, 8 august 1905, pp. 1-2.

⁸¹ *Cum ne pregăteam, auzim, în sunetele unei fanfare de suflat, cântece patriotice ungurești. În acordurile destul de plăcute iese dintr-o caleașcă părintele Árkád Pásztor. Fanfara el a înființat-o și o întreține de puțin timp, acum se derulează încă pregătirea și, făcând abstracție de faptul că toate începuturile sunt nevoiașe și că nu este formată din muzicieni ci din oameni simpli, totuși este pe placul auditoriului...*, *Heti Szemle*, nr. 29, Satu Mare, 15 jul. 1908, p. 1.

⁸² Szamos, nr. 218, Satu Mare, 24 szept. 1911, pp. 1-2.

⁸³ Szamos, nr. 222, Satu Mare, 29 szept. 1911, p. 3

⁸⁴ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 37, Carei, 15 szept. 1901, p. 2.

⁸⁵ *Szatmármegyei Közlöny*, nr. 39, Carei, 29 szept. 1901, p. 2.

⁸⁶ *Pesti Napló*, nr. 274, Budapesta, 5 okt. 1901, p. 3.

și a ajuns să se bucure de stimă la cele mai înalte curți. În opinia autorului, înfrângerea s-a datorat clasicelor tertipurii politice: violență, șantaj, mită. Cârциumarii au fost amenințați cu retragerea dreptului de cârциumărit, iar notarii și juzii locali cu demisia în cazul în care nu-l susțin pe Szentiványi. E amintit și elanul cu care unii preoți români au propagat până și în biserici sloganuri pro-Szentiványi, considerând că victoria lui Pásztor ar reprezenta victoria maghiarizării. Se mai amintește că în fruntea grupului lui Szentiványi se află Constantin Lucaciu⁸⁷.

Ca răspuns la aceste acuzații, într-un alt articol intitulat *Să fie lumină!*, se prezintă evenimentul dintr-o altă perspectivă. Se recunoaște că monahul a dat dovadă mereu de patriotism, dar pierderea alegerilor nu este pusă pe seama considerentelor naționaliste, așa cum s-a invocat (preoții români „radicaliști”, Constantin Lucaciu ș.a.). Autorul îl consideră pe Gyula Szentiványi la fel de patriot ca Pásztor. Despre cârциumari și evrei, se spune că au fost cu toții de partea monahului și că în fruntea grupului lui Szentiványi nu a stat Lucaciu, ci Zsigmond Böszörményi, Pásztohy și Darabánt. Se subliniază, totodată, că niciodată inteligența unui comitat nu s-a aliniat în spatele unui singur candidat, așa cum s-a întâmplat acum. Astfel, faptul că „lucăcenii” au câștigat teren în Oaș nu se datorează lui Szentiványi, ci iluziilor în care s-a complăcut monahul⁸⁸.

Așa cum am menționat, rezultatul acelor alegeri a fost contestat și în instanță⁸⁹. După ce adepții lui Pásztor au întocmit o petiție, conținutul ei a fost dezbătut la 4 februarie 1902. Președintele de judecată a fost Andor Paiss, petiționarii au fost reprezentați de avocatul dr. Mór Bihari, iar Szentiványi de către dr. Lajos Ragályi. Candidatul victorios a fost acuzat că oferea câte 10 coroane pentru fiecare votant al său și că existau secții unde s-au consumat și 160 litri de pălincă. Prin petiție se cerea anularea alegerilor și numirea lui Pásztor ca deputat. În răspuns, cealaltă tabără pune acuzațiile pe seama dorinței de răzbunare. Monahul considera că a fost înlăturat din mănăstirea Bixadului cu concursul lui Szentiványi, intrând, de aceea, în competiția electorală. Șantajul și amenințările de care a fost acuzat Szentiványi, zice avocatul acestuia, au fost folosite tocmai de către Pásztor, iar în ceea ce privește petiția, 9 dintre semnatari sunt analfabeți, care nici măcar nu știu ce au semnat⁹⁰. Curia a respins cererea petiționarilor, acuzațiile neputând fi dovedite⁹¹. Pásztor va mai candida în două rânduri pentru funcția de deputat, de fiecare dată în cercul districtual Edelény, o dată în 1905⁹² apoi în 1906⁹³, fiind însă înfrânt. Deși monahul a continuat să se implice în viața politică a comitatului, vedem că nu a reușit să se extindă la nivel național, neputând să facă din asta o carieră.

Pásztor s-a făcut remarcat în viața comitatului prin diferite acțiuni caritabile. Încă din vremea când era egumen (anul 1889), presa a pomenit că acesta, în pragul sărbătorilor de Paște, împarte ajutoare săracilor din zonă, indiferent de confesiunea acestora⁹⁴; în 1892, atunci când locuința parohului greco-catolic Berinde din Călinești Oaș a ars din temelii, îl vedem pe monah trimitându-i acestuia accesorii casnice, haine și alimente⁹⁵. Altădată donează 20 de coroane pentru uniformele soldaților din regimentul 48 din comitat⁹⁶, plătește 20 de coroane într-o colecție pentru ajutorarea unei femei, Rácz Istvánné, o sărmană cu 7 copii⁹⁷. În timpul războiului,

⁸⁷ *Heti Szemle*, nr. 42, Satu Mare, 16 okt. 1901, p. 2.

⁸⁸ *Szamos*, nr. 84, Satu Mare, 20 okt. 1901, p. 3.

⁸⁹ *Nagykároly és Vidéke*, nr. 45, Carei, 7 nov. 1901, p. 3.

⁹⁰ *Budapesti Hirlap*, nr. 34, Budapesta, 4 feb. 1902 p. 11.

⁹¹ *Budapesti Hirlap*, nr. 35, Budapesta, 5 feb. 1902, p. 11.

⁹² *Pesti Napló*, nr. 24, Budapesta, 24 jan. 1905, p.6.

⁹³ *Budapesti Hirlap*, nr. 113, Budapesta, 25 apr. 1906, p. 6.

⁹⁴ *Szathmármegyei Közlöny*, nr. 19, Carei, 7 máj. 1899, p. 5.

⁹⁵ *Heti Szemle*, nr. 20, Satu Mare, 14 máj. 1902, p. 4.

⁹⁶ *Szamos*, nr. 29, Satu Mare, 11 apr. 1907, p. 3.

⁹⁷ *Szamos*, nr. 9, Satu Mare, 12 jan. 1913, p. 5.

donează pentru răniți două găște, un sac de mere, 42 de colaci, un sac de cartofi, 6 perne și 6 saltele⁹⁸. La inițiativa lui Pál Gáspár s-a înființat la Satu Mare o asociație ce își propunea să aibă grijă de minorii sub 15 ani rămași fără avere, ai căror tați erau ori grav răniți, ori decedați pe front. Pásztor Árkád a donat 200 de coroane în acest scop⁹⁹. Un alt ziar precizează că, pe lângă suma donată, Pásztor se ocupa personal de îngrijirea a douăzeci de astfel de copii¹⁰⁰.

Monahul nu a fost străin nici de viața culturală a comitatului, pe care, de asemenea, a sprijinit-o. În primul rând, la diferite evenimente culturale, își cumpăra biletul cu suprapreț. Astfel, la *Festivalul Trandafirilor (Rózsa ünepély)* din Seini, și-a cumpărat biletul cu supraprețul de 10 coroane¹⁰¹, tot cu 10 coroane cumpără bilet și pentru *Balul Protestanților*¹⁰² sau la reprezentația de dans susținută la Valea Măriei de Filiala din Seini a Asociației Sătmărene de Învățători (szatmármegyei tanító egyesület szinerváraljai köre)¹⁰³. Cu supraprețul de 40 de coroane își cumpără biletul pentru reprezentația de dans a parohiei greco-catolice germane din Satu Mare¹⁰⁴. La carnavalul din localul sătmărean Korona, organizat de *Clubul tinerilor romano-catolici din Seini*, plătește tot 10 coroane¹⁰⁵. Tot la seara de dans organizată de parohia greco-catolică germană, la 12 iunie, cumpără bilet cu supraprețul de 10 coroane¹⁰⁶. Cu aceeași sumă plătește supraprețul la petrecerea de dans organizată de *Asociația Femeilor Caritabile (jótékony nőegylet)*¹⁰⁷.

A contribuit cu 19 forinți la ridicarea unei statui a lui Márton Lendvai la Baia Mare¹⁰⁸; cu alte 8 coroane, contribuie în 1903 la *Memorialul Rákóczy*¹⁰⁹; în 1905 donează 5 coroane pentru renovarea bisericii reformate din Seini¹¹⁰, iar parohiei greco-catolice din aceeași localitate îi donează 10 coroane pentru achiziționarea a două statui¹¹¹; pentru înființarea unei fundații în amintirea lui Jenő Borsoss, director al liceului reformat, donează 5 coroane. Pe urmă vedem că, *folosindu-și o parte din avere*, dorește să înființeze un sanatoriu pentru tratarea bolilor de plămâni, în apropiere de băile din Bixad, pe moșia sa din Trip. Își propusese să se ocupe de toate formalitățile, precum și de întreținerea lui. Pe 28 iulie 1907 s-a pus piatra de temelie, în prezența unui public numeros. Fundația clădirii a fost sfințită de Pásztor însuși, care s-a rugat și a cerut Domnului ca acest sanatoriu să vindece cât mai mulți bolnavi. Clădirea ce stătea să se ridice urma să găzduiască gratis bolnavii. Ceremonia a fost urmată de un mare ospăț, la care au participat și o mare parte dintre oaspeții de la Băi¹¹².

Parohia din Csap i-a mulțumit pentru donația de 50 de coroane, făcută pentru biserica și școala parohială din localitate și, totodată, pentru achiziționare unei orgi¹¹³. Pentru construirea bisericii din Ujbáld, comitatul Maramureș, donează 40 de coroane¹¹⁴. Pentru construcția *Casei de Arte și Meserii (Iparosothon)*, care se va ridica pe strada Kazinczky, în Satu Mare,

⁹⁸ Szamos, nr. 14, Satu Mare, 17 jan. 1915, p. 4.

⁹⁹ Nagykaroly és Vidéke, nr. 15, Carei, 14 apr. 1915, pp. 2-3.

¹⁰⁰ Szatmármegyei Közlöny, nr. 12, Carei, 21 mar. 1915, p. 4.

¹⁰¹ Heti Szemle, nr. 32, Satu Mare, 3 aug. 1904, p. 2.

¹⁰² Szamos, nr. 7, Satu Mare, 22 jan. 1905, p. 3.

¹⁰³ Szamos, nr. 43, Satu Mare, 21 maj. 1906, p. 3.

¹⁰⁴ Szamos, nr. 81, Satu Mare, 11 okt. 1906, pp. 2-3.

¹⁰⁵ Heti Szemle, nr. 7, Satu Mare, 13 feb. 1907, pp. 4-5.

¹⁰⁶ Szamos, nr. 46, Satu Mare, 9 jun. 1907, p. 3.

¹⁰⁷ Szamos, nr. 74, Satu Mare, 1 apr. 1906, p. 3.

¹⁰⁸ Szatmár, nr. 24, Satu Mare, 30 jun. 1900, p. 2.

¹⁰⁹ Szatmármegyei Közlöny, nr. 33, Carei, 16 aug. 1903, p. 5.

¹¹⁰ Szamos, nr. 6, Satu Mare, 19 jan. 1905, p. 4.

¹¹¹ Heti Szemle, nr. 23, Satu Mare, 31 maj. 1905, pp. 1-2.

¹¹² Gazdák Lapja, nr. 31, Satu Mare, 2 jul 1907, p. 4.

¹¹³ Heti Szemle, nr. 42, Satu Mare, 14 okt. 1908, p. 4.

¹¹⁴ Budapesti Hirlap, nr. 151, Budapest, 27 jun. 1909, p. 20.

donează o sumă importantă: 100 de coroane. Donația a făcut-o Băncii Sătmărene (Sztatmári Bank)¹¹⁵. De asemenea, la manifestările organizate de *Ziua Pompierilor* își pune la dispoziție, în mai multe rânduri, fanfara privată¹¹⁶. Tot în categoria sprijinirea culturii putem aminti că în 1906, atunci când s-a scris celebra Monografie a Comitatului Sătmar, coordonată de către Samu Borowsky, Aladár Vende, cel care a fost mandatat să întreprindă o serie de săpături arheologice pe întreg teritoriul comitatului, s-a bucurat de ospitalitatea și găzduirea lui Pásztor (în perioada în care a întreprins săpături pe Coasta Boineștului). Monahul i-a asigurat și forța de muncă necesară întreprinderii acestui demers. Ca recunoștință, arheologul ține să îi aducă mulțumiri și prin intermediul presei¹¹⁷.

Putem să observăm, deci, că Pásztor a fost deosebit de activ în ceea ce privește acțiunile filantropice și caritabile, sprijinind financiar cultura, biserica și poporul sărac din comitat. Nu a ținut cont de apartenența confesională nici când a venit vorba de susținerea celor nevoiași, nici când vreo biserică sau comunitate confesională solicita ajutor și nici atunci când acestea organizau câte o manifestare culturală. Mai remarcăm faptul că monahul, în tot acest timp, s-a asigurat că acțiunile sale vor ajunge mereu în atenția presei.

În cele ce urmează vom încerca o inventariere a averii acestuia și a modului în care își procura banii. Considerăm necesar demersul, deoarece, așa cum vom vedea, averea imensă deținută va genera multe polemici.

E important de precizat că un călugăr bazilian depune jurământul de sărăcie, așa încât el nu poate să dețină averi. Din memoriile călugărului Maxim aflăm însă că Pásztor deținea bani încă din timpul noviciatului (*știa să dea sfaturi bune bolnavilor*)¹¹⁸. Endrédi, pe de altă parte, amintește că acesta primea donații și fiindcă i se dusese vestea că este un mare binefăcător și filantrop. Un exemplu e din vremea când Pásztor era egumen la Bixad: *Au auzit de planul lui Pásztor în legătură cu mănăstirea și biserica și se întreceau în donații pentru realizarea acestui scop nobil*¹¹⁹. Donații importante primea și cu ocaziile pelerinajelor. Un preot din Sárospatak, într-o scrisoare adresată arhiepiscopului Csernoch, vine cu o dovadă elocventă în acest sens: *András Láczkó este un agricultor din filiala mea. Locuiește în Vajdácska și pentru un consult a dat voluntar două perechi de boi și și acum vorbește cu patimă de această faptă, căci este „un sfânt atotștiutor”. În multe astfel de cazuri a primit călugărul astfel de onoruri, nu doar în bani ci și în cele mai ciudate moduri de răscumpărare, precum : călți, cânepă, in, slănină, untură, șuncă, animale vii, viței, lână, piei, pânzeturi, lucruri manuale, cereale, din care are depozite mari și pe care în mare parte le prelucrează în instalațiile proprii sau le vinde prin comerțanții proprii. Aceasta a fost sursa cea mai importantă a veniturilor sale.*¹²⁰

Știm, de asemenea, că monahul ajuta financiar familii de țărani să emigreze în America, care îi trimiteau de acolo bani¹²¹. Maxim amintește de vreo 7-8 familii de slovaci din comitatul Szepes, care, întoarse din America, nu au revenit în locul lor de baștină, ci au mers la Pásztor, care le-a cumpărat în satul Boinești moșia unui evreu¹²². În Arhiva Episcopiei de Hajdudorogh se păstrează câteva scrisori din America adresate călugărului, prin care se anunță trimiterea

¹¹⁵ Szamos, nr. 148, Satu Mare, 2 jul. 1911, p. 6.

¹¹⁶ Szamos, nr. 218, Satu Mare, 24 szep. 1911, p. 4; Sztatmárvármegye, nr. 31, Satu Mare, 3 aug. 1913, p. 3.

¹¹⁷ *Budapesti Hirlap*, nr. 113, Budapesta, 25 apr. 1906, p. 6.

¹¹⁸ Atanasie Maxim, *op. cit.*, p. 24.

¹¹⁹ PL. Cat. 23. 6299/1917. Homa Joachim bazilita tartományfőnök levele Pásztor Árkádról és tevékenységéről, apud. Csaba Endrédi, *op. cit.* p. 106.

¹²⁰ PL. Cat. 24. 291/1915. A sárospataki plébános vizsgálatának írásos anyaga a Pásztor vagyronról Csernoch János hercegrímás számára, apud. Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 148.

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² *Ibidem*.

unor sume importante de bani. Scrise în maghiară¹²³ și slavă¹²⁴, ele dovedesc că aceștia, fără rețineri, aveau încredere în corectitudinea lui Pásztor și în faptul că averea le este administrată corect¹²⁵. Dacă însumăm banii amintiți în aceste scrisori, ajungem la sute de mii de coroane.

Banii obținuți astfel erau dați de Pásztor împrumut cu dobândă¹²⁶. Acest aspect îl remarcă și Endrédi: *Tranzacții de împrumuturi se desfășurau nu doar cu localnicii, ci și cu locuitori din Budapesta.*¹²⁷ Deși inamicii lui l-au acuzat de cămătărie¹²⁸, datele nu susțin acest lucru. Există documente despre împrumuturi legale, din care reiese clar că Pásztor dădea împrumuturi cu dobânzi cuprinse între 5 și 8 la sută¹²⁹. Atât Endrédi¹³⁰, cât și Szilveszter Terdik¹³¹ amintesc doi frați artiști care s-au împrumutat de la călugăr pentru a-și desăvârși studiile. Cercetarea întreprinsă de noi confirmă și ea că monahul acorda împrumuturi cu dobândă încă de la începuturile activității sale călugărești. Știm asta din executările silite care erau aplicate în cazul neplății. În 1885 Judecătoria din Nyiregyháza anunța scoaterea la licitație a unor aparaturi de editură, statui și piese de mobilier deținute de Antal Lehnert, pentru că nu și-a respectat clauzele față de cetățeanul din Máriapócs, Árkád Pásztor¹³². Sute de astfel de anunțuri apar în presă, din 1885, până în 1916.

Cu banii strânși astfel a început să cumpere moșii. Sediul central, de unde își administra bunurile, era satul Tur. Am amintit mai sus comunitatea religioasă înfiripată acolo, ai cărei membri își donau averea lui Pásztor. Endrédi citează două scrisori în acest sens: în prima, András Hornyák, János Marozsák și János Madák donează câte 20.000, respectiv 10.000 de coroane în momentul intrării în nou înființata comunitate¹³³. O altă scrisoare îl pomenește pe György Hanusy, care a muncit 20 de ani pe moșia călugărului și care, la începuturi, de asemenea, și-a donat averea. Pentru serviciile sale a fost plătit cu 240 de coroane anual, dar banii erau păstrați tot la Pásztor¹³⁴. Aceste exemple nu reprezintă excepții. Toți membrii comunității au donat bani pentru a accede acolo; și nu e vorba de mici atenții, ci de sume mari. Și au făcut-o benevol. Aceștia vedeau în Pásztor un lider spiritual, sub a cărui îndrumare au vrut să-și trăiască restul vieții.

Din documentele provenite de la Hajdudorogh aflăm că monahul a deținut moșii și proprietăți la Tur, Boinești, Trip, Bixad, Negrești Oaș, Târșolț și Lechința, Nyirbátor, Mariapócs, Satu Mare, Tokaj și Nyiregyháza¹³⁵, nu mai puțin de 153 de poziții în cartea funciară¹³⁶. Pe lângă acestea, la enumerarea bunurilor se amintesc acte de valoare, bani, bunuri din străinătate sau revendicări, precum și utilaje (căci moșia a fost lucrată cu utilaje proprii). Din alte documente reiese că avea acțiuni la Sztalmári Gőzmalom Társulat, Halmi Kereskedelmi Bank și Halmi Népbank¹³⁷. Izvoarele ne mai spun că a deținut depozite și la Sztalmári Termény és Hitelbank¹³⁸

¹²³ GKPL I-1-a. P-3/1900, apud Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 113.

¹²⁴ *Ibidem.*

¹²⁵ *Ibidem.*

¹²⁶ Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

¹²⁷ GKPL I-1-a. P-20/1912.

¹²⁸ Viktor Aradi, *A milliomosá...*, p. 300.

¹²⁹ GKPL I-1-a. P-14/1906, apud Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 111.

¹³⁰ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 112.

¹³¹ Szilveszter Terdik, *Adatok a magyarországi görög katolikusok művészetéhez*, Collectanea Athanasiana, I., Studia, vol. 5, Ed. Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyiregyháza, 2011.

¹³² *Nyirvidék*, nr. 9, Nyiregyháza, 1 már. 1885, p. 4.

¹³³ GKPL I-1-a. 33/1918, apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 139.

¹³⁴ GKPL I-1-a. 33/1918, apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 140.

¹³⁵ GKPL I-1-a. 1/1916., apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 119.

¹³⁶ *Ibidem.*

¹³⁷ GKPL I-1-a. 1/1916, apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 120.

¹³⁸ *Ibidem.*

și că se afla într-o tranzacție de împrumut – o sumă mare, 32.000 de coroane – pe care o plătea în rate la Nyíregyházi Takarékpénztár¹³⁹. De asemenea, pentru împrumuturi, a intrat în contact și cu Sztatmári Gazdasági és Iparbank, care a înregistrat o ipotecă pe un imobil de-al lui, ridicată mai târziu.¹⁴⁰

După episodul îndepărtării de la Máriapócs, petrecut la începuturile activității monahale a lui Pásztor și după evenimentele din jurul anilor 1900, o oarecare liniște a părut că se așterne asupra vieții și activității acestui personaj. Era liniștea dinaintea furtunii. Începând cu anul 1912, o serie de întâmplări îl vor readuce pe călugăr în primplanul opiniei publice, în atenția autorităților și chiar a guvernului (evenimente tumultuoase, acuzații grave), care îl vor afecta profund pe călugăr, atât fizic cât și psihic, el decedând în timpul anchetelor.

În momentul de față, nu cunoaștem încă în ce relații a rămas călugărul nici cu Episcopia de Mukacevo, nici cu fostul său ordin. Condiția pusă de Congregația de Propaganda Fide pentru a i se permite să rămână călugăr în afara claustrului, și anume jurământul de supunere față de episcopul local, pare că i-a creat probleme destul de mari lui Pásztor. Dintr-un document din Arhiva Congregației Pentru Bisericile Orientale aflăm că Episcopia de Mukacevo a refuzat să îl primească, deoarece locul în care locuia monahul aparținea de Episcopia Gherlei. Iar episcopul Szabo, al acesteia din urmă, nu voia să îl primească sub oblăduirea sa¹⁴¹. Or, Pásztor, fără să aparțină de vreun episcop, nu putea să își exercite atribuțiile de preot în biserică și mănăstirea din Tur, devenite loc de pelerinaj. Din același document aflăm că și nepotul acestuia, János Pásztor, încerca să obțină sfințirea ca preot și acceptarea sa într-una dintre episcopii¹⁴². Din jurnalul aceluiși Maxim aflăm că Pásztor a încercat să se împace cu cei de la Mukacevo, promițând că își va lăsa averile ordinului basilian. Numai că aceste tratative au eșuat¹⁴³. În 1913 basilienii deschid proces împotriva călugărului, revendicând averea acestuia¹⁴⁴. Au invocat atât faptul că cea mai mare parte a averii fusese agonisită în perioada când Pásztor a fost călugăr basilian, cât și jurământul de sărăcie depus de el în momentul intrării în ordin. În funcție de comitatul în care acesta deținea poziții funciare, s-au deschis nu mai puțin de 3 procese simultane împotriva lui: la Sátoraljaujhely, Nyíregyháza și Satu Mare¹⁴⁵ (pentru podgoria de la Tokaj la judecătoria de la Sátoraljaujhely, pentru moșiile din Tur, Trip, Bixad, Boinești și Lechința la judecătoria din Satu Mare, pentru casele cu numărul 6 și 8 de pe strada Csonkay din Satu Mare la aceeași instituție și pentru imobilele din Nyírbátor și Máriapócs la judecătoria din Nyíregyháza)¹⁴⁶. Instituțiile statului nu au dat curs solicitării ordinului. Sentința a fost pronunțată în favoarea călugărului, motivându-se că legile și jurămintele ordinului țin de structura internă a acestuia, însă, ca cetățean al statului maghiar, Pásztor are toate drepturile de a deține avere, iar,

¹³⁹ GKPL I-1-a. P-8/1904, apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 120.

¹⁴⁰ GKPL I-1-a. /1917, apud Endrédi Csaba, *op. cit.*, p. 120.

¹⁴¹ *Pero vescovo, che la ricevesse, non ne ha trovato finora il P. Arcadio. Quella di Munkács non se ne occupo piu di lui, poiche dissora sul territorio della diocesi di Armenopoli, e quella di Armenopoli rifiuto de riceverla sotto la sua giurisdizione. In questa maniera il P. Arcadio non e sottomesso ad alcun vescovo, ma dice messa nella sua capella, ed ora su un'altra sua tenuta ha edificato una bella capella, ove certo dira pure messa, facendosi cosi illusione la giurisdizione vescovile.; ACCO, Fondo Ruteni, 734-31, Documento no. 28121: Hossu Mons. Basil Sull'incardinazione nella sua diocesi d'un certo Giovanni Pasztori.*

¹⁴² *Ibidem.*

¹⁴³ Atanasie Maxim, *op. cit.*, p. 33.; *Provincia m-a încredințat să caut un avocat, să atacăm lăsamântul. S-a angajat avocatul Dr. Novák Béla din Ungvar – fratele Episcopului gr.cat. din Eperjes.* Învoiala a sunat așa, că avocatul nu cere dela Provincie nici un filer. Însă din cea-ce v-a câștiga Provincia în acest proces – avocatul să primească 20% percente.

¹⁴⁴ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 124.

¹⁴⁵ GKPL I-1-a. 500/1915, apud Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 125.

¹⁴⁶ *Szatmármegyei Hirmondó*, nr. 12, Carei, 22 măr. 1914, p. 4.

dacă acesta încalcă regulile ordinului său, statul nu poate interveni în niciun fel¹⁴⁷. Judecătoria din Satu Mare a respins plângerea ordinului, a dat câștig de cauză călugărului și a somat ordinul la plata a 2.466 de coroane, reprezentând cheltuielile de judecată¹⁴⁸.

În acel an, un eveniment major a adus în prim-plan populația ruteană din Maramureș. Dintr-un sentiment de repulsie față de propriii preoți, care colaborau cu administrația maghiară în defavoarea poporului, dar și influențată de unele iscoade rusești, aceasta, în multe sate, a lepădat confesiunea *unită* și a trecut la ortodoxie (schismă). Guvernul maghiar, pe de o parte urmându-și idealul asimilaționist, pe de altă parte de teama pericolului rusesc, a luat măsuri drastice pentru stoparea curentului, descinzând în sate cu jandarmeria, efectuând controale la domiciliu și arestând sute de țărani, dând astfel evenimentului o culoare politică și acuzându-i pe schismatici de trădare de țară. Totul a culminat cu un proces de răsunet – *al rutenilor schismatici* – desfășurat la Sighetu Marmăției și, pe urmă, la *tabla* din Debrecen. În acest proces, 94 de țărani ruteni (femei și bărbați), cu vârste între 17 și 64 de ani, au fost acuzați de trădare de țară. Prin plasarea bisericii rutene sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse, s-a insinuat că aceștia urmăreau unirea acelei părți a Ungariei cu Rusia. Procesul s-a încheiat prin condamnarea a 33 de țărani la un total de 37 de ani de închisoare și plata a 6.800 de coroane, cheltuieli de judecată. Cea mai grea pedeapsă a primit-a Alexa Kabalyuk¹⁴⁹, unul dintre liderii mișcării: 4 ani de închisoare și 1.000 de coroane cheltuieli de judecată. Acest proces a fost primul act politic al guvernului maghiar împotriva rutenilor, care, printr-o mișcare religioasă, pașnică de altfel, protestau împotriva politicii de asimilare a guvernului și față de cooperarea cu el a propriilor ierarhi, greco-catolici¹⁵⁰.

Pásztorly a fost acuzat în acest caz ca fiind administratorul banilor rusești, subversivi. Primul de la care aflăm detalii este Viktor Aradi, care afirmă că jandarmeria, controlând domiciliile țăranilor, ar fi găsit o scrisoare venită din Sofia. Ea îndemna ca, în cazul oricăror neplăceri sau probleme, să se apeleze cu încredere la monahul Pásztorly¹⁵¹. Presa a tratat cazul cu reticentă, articole pe subiect fiind destul de puține. În urma aflării scrisorii, monahului i s-a făcut o cercetare de domiciliu. Aceasta reiese dintr-un articol care cerea demisia comitelui suprem, Csaba Adorján, deoarece îngăduise regretabila faptă a percheziționării unei persoane atât de ilustre a lumii greco-catolice, precum prelatul Pásztorly¹⁵². Călugărul a fost însă rapid achitat, negăsindu-se probe incriminatorii. Un ziar, prezentând starea inumană din închisoarea din Sighet, unde țăranii schismatici își așteptau procesul, îl caracterizează pe Pásztorly în termeni precum *pierde vară* sau *făcător de minuni*. Jurnalistul susține că, atunci când a întreat

¹⁴⁷ GKPL I-1-a. 1/1916, apud. Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 129.

¹⁴⁸ *Szamos*, nr. 66, Satu Mare, 21 mar. 1914, p. 3. *Népszava*, nr. 70, Budapesta, 22 mar. 1914, p. 11; *Nagykaroly és Érmellék*, nr. 13, Carei, 28 mar. 1914, p. 5.

¹⁴⁹ Aleksei Kabalyuk s-a născut la 30 august 1877, în Iasyonia, azi Ucraina, într-o familie de țărani ruteni greco-catolici. În 1905, trimis de Imperiul Țarist, a vizitat mănăstirile din Pochaiv și Kiev, iar peste trei ani a mers într-un pelerinaj în Ierusalim și la mănăstirea ortodoxă Sfântul Pantelimon de pe Muntele Athos. Acolo, în 1909, a trecut la ortodoxie. În 1910 a intrat în mănăstirea Iablochyn, azi în Polonia, unde a devenit călugăr novice și unde a studiat teologia. În 1911 s-a întâlnit cu patriarhul ecumenic din Constantinopol și cu patriarhul sârb din Karlovic, sub a cărui jurisdicție era Biserica Ortodoxă din Ungaria. Patriarhul l-a desemnat să slujească de preot în localitățile rutene Iza și Velyki Luchky, timp în care a fost atent urmărit de autoritățile maghiare, fiind suspectat de panslavism. Pe punctul de a fi arestat, fuge în Moscova, pe urmă în Statele Unite. S-a întors totuși, atunci când autoritățile maghiare au inițiat procesul împotriva rutenilor schismatici. A fost arestat și condamnat la 4 ani de închisoare. A fost eliberat în 1918, după căderea Imperiului Austro-Ungar. A devenit preot în Hust și, în 1921, egumenul mănăstirii Sfântul Nicolae din apropierea Izei. Anul următor a fost ridicat la rangul de arhimadrit. Moare la 2 decembrie 1947. În 2001 a fost canonizat, devenind primul sfânt rutean ortodox. (Paul Robert Magocsi, Ivan Pop, *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, University of Toronto Press, Toronto, 2005, p.221).

¹⁵⁰ Paul Robert Magocsi, Ivan Pop, *op. cit.*, p. 321.

¹⁵¹ Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276.

¹⁵² *Közérdek*, nr. 22, Carei, 31 maj. 1913, p. 3.

procurorul de ce a scăpat atât de ușor monahul de proces, acesta a devenit foarte agitat. Se afirmă, totodată, că avocatul Arthur Klein ar fi intervenit și l-ar fi chemat pe procuror într-o cameră învecinată. După ce au revenit, s-a anunțat că monahul a fost achitat în urma intervenției Ministrului Justiției. Autorul încheie prin fraza: *Fratele făcător de minuni a scăpat din nou și încă cu ajutor ministerial. Mâna unor astfel de oameni poate să ajungă foarte departe!*¹⁵³. Într-un alt articol, evenimentul este descris mai în detaliu. Aici este citată declarația procurorului, care ar fi spus următoarele: În legătură cu Pásztor, într-adevăr au existat câteva indicii, dar s-au dovedit a fi puține pentru a dovedi ceva. O scrisoare din Sofia, cu o semnătură ilizibilă, l-a amintit ca fiind un om de încredere al rușilor, dar în timpul percheziției nu s-a găsit nimic în locuința dumnealui, decât câteva icoane sfinte rusești¹⁵⁴. În acest text se precizează că afirmația procurorului – în legătură cu intervenția ministerială – a fost făcută după interviu, ministrul cerând dosarul, din care a scos documentele despre călugăr, pe care le-a clasat drept secrete de stat¹⁵⁵. Opinia publică era informată despre implicarea monahului în mișcarea schismatică, arătându-se că, în urma interogării principalilor suspecți în propagarea schismei, Alexa Kabalyuk și György Vorobcsuk, ultimul a declarat că primul a fost discipolul lui Pásztor¹⁵⁶.

Odată cu avansarea procesului s-a constatat că avocații de oficiu nu erau prea zeloși în a-și apăra protejării¹⁵⁷, așa încât publicistul Viktor Aradi a angajat 16 avocați (sârbi, evrei, slovaci și 2 maghiari) pentru continuarea cazului¹⁵⁸. Aceștia au cerut reaudierea lui Pásztor, despre care susțineau că se află în conexiuni cu unii „schismatici” din Iza și Lipcse. Mai mult, spuneau ei, din anchete reiese că ar fi chiar mentorul unuia dintre lideri (Kabalyuk), astfel că, prin întoragarea lui, apărarea dorește să dovedească faptul că schisma nu este un păcat, dacă tocmai o față bisericească respectată de autorități și guvern o propagă.

Așadar, încheie avocații, dacă monahul a fost achitat în proces, de ce în cărca sârmanilor țărani aceste fapte sunt considerate fărădelegi? ¹⁵⁹ Despre Pásztor nu se va mai pomeni nimic în acel context. În raportul judecătorului din Sighetu Marmăției, dr. Illés Andor (descoperit în arhivele din Budapesta, atât în fondul Ministerului de Interne, cât și în cel al Ministerului Justiției), numele călugărului este pomenit pur și simplu alături de cele ale persoanelor scoase de sub anchetă, din lipsa dovezilor incriminatorii¹⁶⁰. Acuzațiile vor fi însă reactualizate peste un an, atunci când monahul va fi acuzat de spionaj.

Prins în acel scandal juridic, Pásztor a luat o hotărâre menită, pe de o parte, să clarifice statutul său bisericesc, iar pe de alta să confere o utilitate propriei averi și să-i limpezească imaginea de patriot maghiar. A decis ca, sub forma unei fundații, să își doneze averea nou înființatei Episcopii Greco-Catolice Maghiare de Hajdudorogh. Aceasta luase naștere în 1913, fiind validată la 6 mai de regele Franz Joseph și canonizată la 8 iunie de Papa Pius al X-lea¹⁶¹. Episcopia trecea însă printr-o perioadă dificilă, căci statul, deși a oficializat înființarea acesteia și a alocat o sumă anuală, sub forma unei danii regale pentru buna funcționare a ei, totuși, a

¹⁵³ *Népszava*, nr. 305, Budapesta, 30 dec. 1913, pp. 6-7.

¹⁵⁴ *Est*, nr. 28, 31 dec. 1913, p. 1.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ *Budapesti Hirlap*, nr. 15, Budapesta, 17 jan. 1914, p. 16.

¹⁵⁷ *Népszava*, nr. 305, Budapesta, 30 dec. 1913, pp. 6-7.

¹⁵⁸ Paul Robert Magocsi, Ivan Pop, *op. cit.*, p. 321.

¹⁵⁹ *Szamos*, nr. 5, Satu Mare, 13 feb. 1914, p. 4.

¹⁶⁰ [...] Pásztor Árkád [...] gyanusítottak ellen nincs alapos gyanuok arra, hogy ők akár a tőlük elkobzott nyomtatványok terjesztésével, felolvasásával, akár más módon bűncselekményt követtek volna el. Az ő magatartásuk, melyszerint a Kabályuk Sándor és társai által rendezett összejöveteleken részt vettek, a gör Keleti orosz egyház szertartásait hallgatták. Az átvett igazgató tartalmu nyomtatványokat olvasták, bűncselekmények megállapítására nem alkalmas.; MNL. BM.K.149-1915-3-746.f.404.v. și MNL-IM-K578-1913-1914-128, A maramarosszigeti rutén skizma pör.

¹⁶¹ Csaba Endrédi, *op. cit.*, p. 126.

întârziat cu trimiterea banilor¹⁶². Astfel, situația financiară a instituției era una delicată. Donația călugărului reprezenta, așadar, salvarea de la o desființare prematură a episcopiei. În schimbul ei, Pásztor urma să fie acceptat ca preot în episcopia nou formată, la fel și nepotul acestuia, János Pásztor (încă nehirotonit). Ambii s-ar fi bucurat de uzufructul moșiei, până la moarte. Foarte mult a contat în tot acest sens relația bună și veche dintre călugăr și István Miklóssy, primul episcop de Hajdudorogh.

Călugărul a intrat astfel în atenția opiniei publice, zeci de articole scriindu-se pe acest subiect. Mare accent s-a pus pe proveniența acestei averi, deasupra căreia planau multe suspiciuni și mult mister. Pe lângă donație și avere, s-a scris iar despre viața monahului, despre scandalurile avute, ieșirea din ordin, ș.a. Lui Pásztor nu i-a priit toată această atenție, dacă ne gândim și la procesele avute de el în acel an. Principalul acuzator al său a fost Viktor Aradi, care în reviste precum *Szabadgondolat*¹⁶³ sau *Huszadik Század*¹⁶⁴ și în ziare precum *Népszava*¹⁶⁵ a scris mult, consistent și foarte incriminator despre Pásztor.

Ca o dovadă a relației strânse care a existat între călugăr și episcopul Miklóssy, menționăm că în 1914, atunci când biserica ctitorită de primul la Tur (Toagul lui Pásztor) a fost terminată, episcopul a venit în persoană pentru a o sfinți. Evenimentul a fost relatat pe larg în presă¹⁶⁶.

Viața monahului o luase însă iar pe o pistă care l-a propulsat în centrul mai multor scandaluri. Lucrurile aveau să se agraveze după 1914. Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, apartenența acestuia la etnia ruteană a fost exploatată din nou. E acuzat, de această dată, de spionaj în favoarea rușilor. S-a spus că, în apropierea moșiei sale, ar fi aterizat un avion de cercetare rusească¹⁶⁷. Prin urmare, călugărul a fost arestat la domiciliu și i s-a făcut o percheziție. Din lucrarea lui Endrédi aflăm că episcopul Miklóssy nu a ezitat să îi ia apărarea, folosindu-se de statut său și de influența avută. A făcut presiuni la Ministerul Apărării, la Ministerul de Interne și la prim-ministru, pentru încheierea cât mai grabnică și fără ecou public a procesului¹⁶⁸.

Cu toate acestea, procesul s-a lungit foarte mult, căpătând o coloratură politică. S-a reușit doar ca, pe timpul anchetei, Pásztor să nu fie arestat, ci doar internat la sediul episcopiei de Hajdudorogh. În arhivele din Budapesta, deși s-a găsit doar o parte a acestui proces, totuși documentația dosarului depășește 300 de file. Putem să deducem de aici importanța și seriozitatea cu care s-a judecat cazul. Deoarece dorim să realizăm un studiu de sine stătător pe acest subiect, nu vom stăruia aici cu prezentarea datele aflate în dosar. Ceea ce ne-a captat atenția, cercetând acele documente, e faptul că în comitat s-au derulat anchete și cercetări intense și numeroase pentru a lumina cazul, mobilizându-se multe persoane și instituții. Nu am găsit, în schimb, nicio semnalare a evenimentului în vreun articol de presă. Știri despre ultimul scandal în care a fost implicat numele monahului au început să apară în ziare numai din momentul în care deputatul și viitorul prim-ministru Károly Huszár a făcut o interpelare în Adunarea Camerei Deputaților la Budapesta, prezentând cazul și cerând unele lămuriri.

Acesta și-a început discursul prin a spune că Pásztor, profitând de credința poporului, a devenit milionar dintr-un simplu călugăr. I-a împrumutat până și pe funcționarii publici care

¹⁶² *Ibidem*, p. 129.

¹⁶³ Viktor Aradi, *A milliommossá ...*, p. 300.

¹⁶⁴ Viktor Aradi, *Tanulmányok...*, pp. 263-276; Viktor Aradi, *Nemzetiségi fejlemények, Máramorosi képek*, 1914, pp. 78-85.

¹⁶⁵ *A csuhás milliói I* în „Népszava”, nr. 186, Budapesta, 9 aug. 1913, pp. 7-8; *A csuhás milliói II*, în „Népszava”, nr. 188, Budapesta, 12 aug. 1913, p. 11; *A csuhás milliói III* în „Népszava”, nr. 191, Budapesta, 15 aug. 1913, p. 6.

¹⁶⁶ *Heti Szemle*, nr. 22, Satu Mare, 3 jun. 1914, p. 6; *Szamos*, nr. 126, Satu Mare, 5 jun. 1914, p. 7; *Szamos*, nr. 129, Satu Mare, 9 jun. 1914, pp. 3-4; *Az Est*, nr. 137, Budapesta, 11 jun. 1914, p. 4; *Az Est*, nr. 139, Budapesta, 13 jun. 1914, p. 4.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 135.

¹⁶⁸ GKPL I-1-a. 500/1915, apud. Csaba Endrédi *op. cit.*, p. 135.

ar fi trebuit să îi verifice activitățile, astfel că a reușit să se urce pe o poziție atât de aleasă, încât i-a fost tolerat orice tip de abateri. Nu uită nici de procesul „schismaticilor”. Despre implicarea monahului în acea poveste, spune deputatul, se vorbește deschis prin Satu Mare. Apoi ajunge la subiectul spionajului. Oratorul îi reproșează ministerului de interne că un om acuzat de spionaj se bucură de un tratament atât de comod, precum internarea într-un sediu de episcopie. Într-un soi de șantaj emoțional, aduce în discuție armata și trupele maghiare, spunând că acest tip de tratament rezervat unor posibili spioni ar putea demoraliza trupele. În același discurs este acuzat și șeful poliției din Satu Mare, Gyula Tánkóczy, despre care se afirmă că depinde financiar de Pásztor. De aceea l-ar fi informat pe călugăr că urmează să vină detectivi din Budapesta, dându-i timp să distrugă probele incriminării.

Răspunsul a fost dat de prim-ministrul István Tisza. Acesta a afirmat că guvernul și-a propus să pedepsească exemplar pe oricine s-ar dovedi vinovat de trădare de țară. Condiția era să fie găsiți vinovați! Spune, în continuare, că cei nevinovați nu ar trebui să sufere, în special cei care toată viața au dat dovadă de patriotism. Cazul lui Pásztor nu i se pare încă destul de avansat ca să se poată da o sentință, așa încât evită să se pronunțe. Conchide că Pásztor este un om aparte, în prezența și sub influența căruia oamenii nu pot să rămână neutri, aceștia devenind ori prietenii, ori dușmanii lui¹⁶⁹. Știrea că situația monahului Pásztor a ajuns în Camera Deputaților a fost purtată pe aripile presei. Ziarul *Népszava* afirmă că astfel de oameni sunt mai răi decât însuși dușmanul¹⁷⁰.

Pásztor a răspuns printr-un interviu acordat ziarului *Nyirvidék*, în care, alături de episcopul Miklóssy, a prezentat punctul său de vedere. Jurnalistul mandatat să scrie articolul a precizat că interpelările din Camera Deputaților i-au stârnit curiozitatea pentru acest subiect, astfel că a început o anchetă proprie. Multe persoane s-au abținut însă să dea informații, totuși ceva-ceva a ieșit la lumină. Pásztor fusese acuzat de soldatul László Szarvas că ar avea conexiuni cu „schismaticii” din localitățile Déter și Gesztete, din comitatul Gömör. Autorul nu omite nici cercetarea de domiciliu efectuată pe moșia călugărului, unde, se zice, s-ar fi găsit corespondență cu călugării de pe Muntele Athos (prin care se încuraja trimiterea de tineri la Kiev pentru a învăța practici „schismatice”), chitanțe de la compania navală Missler, liste cu nume importante din comitat datorate lui Pásztor, precum și chitanțe cu sume de bani primite din America. E pomenită și aici intervenția lui Gyula Tánkóczy, care l-ar fi informat pe monah de cele ce urmează să i se întâmple. Nu e uitat nici avionul rusesc care ar fi aterizat pe moșia călugărului.

Tot în preambulul interviului cu Pásztor, ziaristul remarcă apartamentul amenajat simplu, părul cărunt al personajului, dar de o curățenie sclipitoare, sprâncenele înalte, ochii mici și faptul că era gras. Călugărul îi mărturisește că nu a avut niciodată legături cu „schisma”. Episcopul Firczák l-a rugat să meargă în Iza, pentru a convinge poporul să rămână la confesiunea greco-catolică. A refuzat, însă. Sunt minciuni și acuzațiile de spionaj. Neagă că ar fi avut vreo relație atât cu *muscalii*, cât și cu călugării de pe Athos. Spune că pe moșia lui nu sunt *muscali*, ci oameni necăjiți, 400 la număr. Declară că l-a supărat deputatul Károly Huszár, care a vorbit despre el fără să-l cunoască personal. Amenință chiar că va face o plângere penală împotriva acestuia. Despre averea personală zice că a fost făcută prin sânguință și muncă. Pentru a cumpăra pământuri a luat credite, ratele acestora plătindu-le și acum băncii din Carei.

Episcopul Miklóssy susține, la rândul-i, nevinovăția monahului. După informațiile sale, acuzațiile de spionaj nu s-au putut dovedi, procesul continuând acum pentru bănuiala că ar fi

¹⁶⁹ Az 1910. évi június hó 21-ére hirdett országosgyűlés nyomtatványai, Képviseelőház - Napló. XXVI, 573. Országos ülés, 1915 április hó 28-án, szerdán, Szász Károly elnökle alatt, pp. 338-392.

¹⁷⁰ *Népszava*, Budapesta, nr. 182, 29 apr. 1915, pp. 7-8.

agent de emigrări¹⁷¹. Spune că sursa acestei suspiciuni sunt banii trimiși călugărului de către credincioșii din America.

Pásztory nu a apucat să se vadă achitat. La 22 februarie 1916, la vârsta de 79 de ani, a trecut la cele veșnice. A fost îngropat în cimitirul din Nyiregyháza, deasupra mormântului construindu-se o frumoasă criptă, devenită ulterior loc de pelerinaj.

O viață tumultuoasă, așadar. Un om ridicat dintr-o familie modestă, care a reușit să ajungă unul dintre moșierii importanți ai țării. A început ca simplu călugăr, urcând, pas cu pas, treptele ierarhice ale ordinului, ajungând egumen. A câștigat bani, a avut faimă, poporul idolatrizându-l. Pe unde a funcționat și-a lăsat amprenta. În toate mănăstirile a făcut restaurări, a edificat noi construcții, a plătit datorii. Prin ceea ce a realizat, a dat dovadă de atașament față de ordinul de care aparținea. Atunci când ideile sale vizionare s-au lovit de rezistența superiorilor săi, a mers pe propria cale, neascultând și nesupunându-se. Asta aproape că i-a adus pierderea exercitării atribuțiilor preoțești, atât de necesare și prețioase pentru activitatea pe care o întreprindea.

Epoca în care a trăit a fost, de asemenea, aparte, întortocheată, cu multe evenimente și răsturnări de situație. E răstimpul răscolit de afirmarea sentimentului național al minorităților din Imperiul Austro-Ungar, de politica de asimilare dusă de guvernul maghiar, de tendința de emigrare din imperiu către Statele Unite ale Americii, de izbucnirea Primului Război Mondial ș.a. Numele călugărului ajunge să fie asociat cu toate aceste fenomene. A fost purtat de marile curente și tendințele din epocă, din unele ieșind cu scandaluri de răsunet.

A avut prieteni și relații în marile familii nobiliare maghiare, printre înalții ierarhi ai Bisericii, în Parlament și chiar la Roma. Nici de dușmani nu a dus lipsă. Pe cât a fost de adulat de credincioși, pe atât a fost de atacat de cei de sus. S-au dus împotriva lui un război de presă și unul juridic, prin plângeri repetate, unele dintre ele dezvoltate în procese celebre. Ultimul i-a adus și moartea.

Om sfânt sau șarlatan, binefăcător al săracilor sau cămătar, patriot sau trădător? Aceste întrebări traversează biografia complicată a lui Árkád Pásztory, un personaj aflat parcă la răscruce de vânturi, la intersecția marilor fenomene asociate modernității cu lumea de odinioară.

Ciprian-Emanuel Honca

Muzeul Județean Satu Mare

Satu Mare, RO

e-mail: cipry_honca2000@yahoo.com

¹⁷¹ În arhivele din Budapesta am descoperit dosarul procesul, tocmai până în punctul în care monahul este achitat de acuzația de spionaj, dar ancheta urma să continue pentru suspiciunea de agent de emigrări.